

277351

ad 370 pol
1923.

AZ ERDÉLYI RÓM. KATH. STÁTUS
MULTJA ÉS JELENE.

CONCORDIA-KÖNYVNYOMDA NYOMÁSA, CLUJ
1923.

AS ERDELYI ROM. KATH. SZATARS

MULTJA ES JELENE

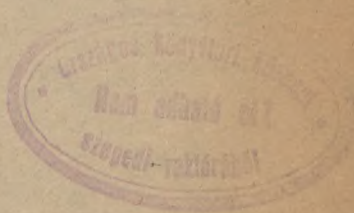

CONCORDIA-KÖNYVTÁRSÁG (CLUJ)

1953

298
2

AZ ERDÉLYI RÓM. KATH. STÁTUS
MULTJA ÉS JELENE.

CONCORDIA-KÖNYVNYOMDA NYOMÁSA, CLUJ
1923.

2014. JAN. 10. 1965. 3A

MULTA ES JELENE

277351

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR	
N	Novéckaspó
195 Jev	1716 SZ.

Bevezetés.

Onisifor Ghibu kolozsvári egyetemi tanár a Patria folyó évi 78—82. számaiban cikksorozatot tett közzé, „az erdélyi felekezetek helyzetének radikális revíziója“ érdekében. A cikk tartalmánál s írójának előkelő állásánál fogva kinos feltűnést keltett nemcsak a megtámadott katolikus egyház széles rétegeiben, hanem az összes kisebbségi egyházaknál is. Nem kevesebbet akar az érdeemes cikkíró, mint hogy vegyék el a katolikusoktól a kolozsvári főtéri Szt. Mihály-templomot és az ugynevezett akadémiai templomot, oszlassák föl az erdélyi katolikus státus néven ismert erdélyi katolikus autonómiát, vegyék el vagyonát és a templomokat adják át az orthodox egyháznak.

Anélkül, hogy cikkíróval vitába bocsátkoznánk, szükségesnek tartjuk a közvélemény helyes tájékozása végett a kérdéseket történelmi és jogi alapon megvilágítani.

Előljáróban kötelességünk a tárgyilagos igazság érdekében a cikksorozat szempontjaira is megjegyzéseket tenni.

A cikk sajnálni látszik, hogy a román állam a kisebbségi egyházakat, — elsősorban a katolikus egyházat — még mostanig nem helyezte törvényen kívül, a cikk szerint humanizmusból és a

wilsoni elvek, valamint a gyulafehérvári határozatok tul lojális alkalmazása folytán.

Meggyőződésünk szerint emiatt nincs miért bánkódni. Az állam hajójának kormányzói bizonyára nemcsak humánusabbnak, hanem az állami alkotó munka és a konszolidáció szempontjából észszerűbbnek látják a kisebbségi ágyházak törvényes jogait és autonómiáit tiszteletben tartani, mint a „vae victis“ nem keresztény recept szerint keresztülgázolni az állam kisebbségi polgárainak valósi és egyházi szervezetein.

Ettől tartózkodni a román államnak elsőrendű érdeke.

A cikk érdemes írója, — kétségkívül nem a kisebbségi egyházak iránti szimpathiából, hanem államkormányzati raison szempontjából — szintén óvakodott ettől annak idején, amikor mint a Consiliul Dirigent közoktatásügyi államtitkára, felelősséggel folyt be az egyházi és tanügyi politika intézésébe. Akkori, ily irányu magatartásáért komoly emberek részéről bizonyára nem gáncsot, hanem elismerést érdemelt. Csak hatalmi erőszakkal és nem jogos alapon lehetne elvenni az erdélyi katólikus püspöki megyétől templomokat, egyházi és iskolai vagyonát, amely jóval kisebb, mint a hogy képzelik s mindenestre aránytalanul kevesebb, mint amennyire ez egyházmegyének templomi és iskolai szükségleteire a hívek számaránya szerint szüksége lehetne. Ám az ily erőszakos eljárás, vagy, ahogy a cikk simábban és tetszetősebben kifejezi, radikális revízió igen kockázatos s nagyon kétesértékű következményekkel szokott járni, különösen, a mikor az ország egy tekintélyes lakosságának legbensőbb és legszentebb érzelmeit, a vallásaikat sérti meg. Ez a radikalizmus oly sebet

ütne a lelkeken, amelyet semmiféle flastrommal behegesztetni nem lehet.

Ma a katolikus egyház, vagy bármelyik kisebbségi egyház vagyoni tulsúlyát emlegetni, ha nem guny, mindenesetre anakronizmus. A birtok-reform következtében ugyanis nemcsak a kisebbségi hivek vesztették el vagyonuk nagy részét, hanem elveszett az erdélyi kisebbségi egyházak iskolai, nevelési és templomi-vagyona is annyira, hogy annak legjobb esetben egyhuszad része fog kártalaníttatni az állampapirban fizetendő kisajátítási árral. Az igazság kedvéért leszögezzük azt is, hogy e vagyont nem a kisebbségi hivek, hanem szinte 99 százalékban román testvéreink kapták.

A „*suum cuique*“ jogelv alapján helyre kell igazítanunk a cikk azon beállítását, mintha az erdélyi katolikus egyház valaha más népek elnyomására, megrövidítésére tört volna, — legkevesbbé tette ezt a románokkal szemben. Minden elfogulatlan történetvizsgáló tudja, tudnia kell, hogy vallásáért Erdélyben koronkint minden egyház szenvedett, aszerint, hogy minő felsőbbség kezelte a közhatalmat. Legtöbbet szenvedett a katolikus egyház. Templomait a reformáció idején elvesztette, vagyonát elszedték, püspökeit kiűzték; több mint 100 éven át 1597—1793-ig nem lakott püspök Erdélyben. Az évszázados vallási villongások következménye volt, hogy a protestáns fejedelmek és országgyűlések mostohán bántak a katolicizmussal s viszont a katolikus Habsburg-dinasztia, uralma megerősödésével a protestánsokat igyekezett háttérbe szorítani s tulzásokba esett velük szemben — de legkevesbbé a románokkal szemben.

A vallási villongások századai — hála Isten

— már a régmúlt történelemé. Most senkinek sem szabad visszakivánnia azokat az idöket és állapotokat, amikor hatalmi tényekkel templomokat, egyházi vagyont koboztak el, papokat, püspököket kiűztek. Ma, mikor az új államok a konszolidáción fáradoznak s az egész világ pacifikáció után áhi-tozik, Románia egyetlen őszinte barátja sem akar-hatja ezt az országot jogaiktól megfosztott, vérig sértett vallási kisebbségek hazájává tenni.

Nem lehet Erdély vallási elhelyezkedését a multban úgy állítani be, mintha az erdélyi egyházak autonómiái a románsággal szemben agresszív, vagy pláne elnyomó tendenciákat szolgáltak volna. Ez legfellebb hangulatkeltésre jó, de a tárgyilagos igazságtól messzi jár. Csak rámutatunk az erdélyi erőteljes görög keleti autonómiára, amely a többi erdélyi egyházak autonómiái mellett gyönyörűen kifejlődött és virágzott oly jogokkal és szabadal-makkal, aminőknél külböbeket nem kíván egyet-len kisebbségi egyház sem.

Helyre kell igazítanunk a cikk statisztikáját is. A cikk szerint ebben az országban (nyilván Erdélyt érti), melynek fővárosa Kolozsvár, 80 százalék a román, Ez nem felel meg a valóságnak. Az 1920. évi hivatalos statisztika szerint is Erdély és Bánát lakóinak mintegy 57·7 százaléka román, 42·3 szá-zaléka más nemzetiségű. Ennélfogva Bánságban és Erdélyben, ha ide vesszük még a Kőrösvidéket, Szatmárt, Máramarost, a kisebbségek százaléka, ha tán nem is haladja túl, de mindenesetre utól-éri a románok százalékát. Legfellebb néhány er-délyi, tulnyomóan román vármegyében lehetne 80 százalékról szó.

Ami pedig Kolozsvár lakóinak vallási és nem-zetiségi megoszlását illeti, meg kell állapítanunk,

hogy a cikk adatai itt sem szabatosak. Tudomásunk szerint a katolikusok száma nem 20.000, hanem 30.000 körül van s a reformátusok is jóval többen vannak 10.000-nél. Feltéve továbbá, hogy amint a cikk állítja, 30.000 román lakik Kolozsvárt, nem szabad elhallgatni, hogy e szám két román egyház között oszlik meg, tehát a görögkeletiekre e lélekszámnak csak egyik része esik. Szívből kívánjuk, hogy Románia legnépesebb egyházának Kolozsvárt, a püspöki székhelyen, monumentális temploma legyen. Tudtunkkal tervbe is van véve annak felépítése s ha késik, ennek bizonyára nem a kisebbségek az okai, hanem mert minden nagyobb alkotás időt kíván. Az igazság kedvéért felemlítjük e helyen, hogy a római katolikusok legutóbb a minorita templomot testvériesen átengedték használatra a görög katolikusoknak.

Ezek előrebocsátása után áttérünk az erdélyi római katolikus autonómia jogi helyzetének megvilágítására.

I.

Az erdélyi római katolikus autonómia

Az erdélyi római katolikus státus semmi egyéb, mint maga az erdélyi katolikus önkormányzat, úgy, ahogy évszázadok folyamán az az erdélyi püspöki megyében történelmileg és jogilag kifejlődött. A státus szó használata az 1640-es évekből ered, amikor a jogaikért küzdő katolikusok a fejedelem és országgyűlés elé e néven terjesztették fel kéréseiket.

Státusnak nevezték akkor más erkölcsi közü-

leteket is s e név a jogfolytonosság szempontjából a katolikus egyházban mai napig fennmaradt. Korábban használták a reformátusok is, sőt az unitáriusok használják szorványosan ma is. Nagyon tul lőne a célon, aki ennek a szónak akár politikai jelentőséget tulajdonítana, akár pedig a szó miatt az önkormányzatba olyasmit akarna beleolvasni, ami abból teljesen hiányzik.

A státus szótól ennyire megijedni annyi, mint, bocsánat a kifejezésért, verébrekre ágyuval lövöldözni. Az erdélyi katolikus státus nem állam az államban, hanem igen szerény egyházmegyei szervezet, az egyházmegye vagyoni és iskolai ügyeinek intézésére, miként alább látni fogjuk.

Az erdélyi katolikus autonómiának az erdélyi püspöki megye adott létet. A reformáció idején a püspök elűzetvén, az egyházak pástor nélkül maradtak s a papság a hívőkkel együtt kényszerült az egyházi ügyeket intézni, különösen azon ügyeket, melyek a vallás védelmére, a katolikusok vallási helyzetének rendezésére tartoztak. A szorosan vett istentiszteleti ügyekkel, vagy amint akkor mondták, kisebb ügyekkel ez a közös gyűlés nem foglalkozott. Az ilyen kisebb ügyek kizárólag a papi gyűlekezetbe tartoztak. Az egyház ezen külső, vagyis közös ügyeinek intézésére tartott közös gyűlések (papok és hiveké együtt) állandósultak. A katolikusok e gyűlekezési jogát II. Rákóczi György erdélyi fejedelem uralkodása alatt létrejött törvénykönyv, az ugynevezett *Approbatae Constitutiones* 1653-ban megerősítette s körülírta. Ettől kezdve ily vegyes gyűlések, azaz státusgyűlések a történelmi feljegyzések szerint időközönként állandóan tartattak. Biztos feljegyzések vannak az 1694., 1695., 1687., 1710., 1711., 1712.,

1716., 1717., 1722., 1726., 1727., 1728., 1732., 1739., 1740., 1746., 1747., 1748., 1750., 1751., 1759., 1760., 1790., 1791., 1792., 1810., 1811., 1848., 1866-ik évi státusgyűlésekről. (Bochkor Mihály : Az erdélyi katolikus autonómia). Ezen idő alatt a státusgyűlések megtarthatása, illetve az önkormányzat újabb megerősítést nyert I. Lipót királytól, az ugynevezett Leopoldi diploma által 1690-ben, amely diploma Erdély kormányzását 12 tagból álló főkormányzókra, ugynevezett guberniumra bízta, az utóbb (1693.) kiadott pótdiploma pedig felhatalmazta a katolikus önkormányzatot elvett egyházi javainak visszaszerzésére s rendezte a főhivatalokban való részesedésüket (Szász Károly : Sylloge tractatum 70., 74., 390. lap.) E diplomák megerősítették a katolikusok jogait s csakugyan a státusgyűlések száma egyre szaporodott.

Állítólag (Patria cikke) „az 1791-iki országgyűlésen a katolikusok kérték a státus visszaállítását, de a császár nem aprotálta a kérést“. Ez az állítás nem fedi a valóságot s megtévesztésre alkalmas hiányossága miatt. A valóság az, hogy az 1791-iki országgyűlés a katolikus státus kérelmére törvényjavaslatot terjesztett az uralkodó elé megerősítés végett. A javaslat a státust a törvények értelmében őt megillető jogaiba visszaállítani határozta. Öfelsége ezen törvényjavaslatra nem adott szankciót, mivel mint az 1792. május 26-án kelt királyi leirat tartalmazza, a katolikus státus autonómiája törvény által amugy is biztosítva van, új törvényre tehát szükség nincsen, továbbá és mivel épen ezen autonómiánál fogva a katolikusok iskolai, egyházi és alapítványi ügyeik felett határozhatnak, a leirat szövege szerint „ad-

missum, ut catholici etiam negotia sua scholastica et fundationalia exceptis iis, quae Episcopo reservata sunt tractent“, Ez a leirat bizonyára nem az autonómia ellen szól, hanem ellenkezőleg annak egyik értékes bizonyítéka.

A katolikus autonómiára nézve 1866-ban új korszak nyílt meg. Ebben az évben január 10-én tartott státusgyűlés ugyanis az eddigi gyakorlat alapján s az új körviszonyoknak megfelelően Szervezeti Szabályzatot szerkesztett. Megállapította a státusgyűlés tagsági szervezetét és hatáskörét az akkori püspök, Fogarassy Mihály elnöklése mellett és az ő terveinek megfelelően. A státusgyűlés a királyhoz, mint a katolikus egyház legfőbb kegyurához, egyben előterjesztést tett, melyben az önkormányzat szervezetének jóváhagyását, az egyházi, iskolai és alapítványi katolikus vagyonnak a katolikus státusgyűlés rendelkezése s kezelése alá bocsátását kérte (lásd Veszely Károly az erdélyi róm. kath. püspöki megye autonómiája II. kötet 3—23. lap és az 1866. évi státusgyűlés jegyzőkönyvét). Az apostoli király válasza, Eötvös József báró vallás- és közoktatásügyi miniszter útján 1867 szept. 12-én 896. eln. sz. alatt érkezett meg az erdélyi püspökhöz. A miniszteri irat szerint „Ő császári és Apostoli királyi Felsége f. é. augusztus 19-én kelt legfelsőbb határozatával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi főkormányshéknél fennálló . ugynevezett Catholica Commissio megszüntetvén, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi római katolikus státusnak 1866. évi január hó 10-én Kolozsvárt tartott gyűlése jegyzőkönyvében körülírt szerkezetű gyűlésnek és annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltesenek . . .“ (Veszely i. m. 2—24. lap).

Az erdélyi róm. kath. státus azóta e királyilag jóváhagyott szervezet alapján működik s a kormány és a státus mindig e királyi jóváhagyásra hivatkoztak. (Veszely II/92, 110; Bochkor 426. lap).

E királyi helybenhagyó iratot kiegészíti még a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1873. jun. 16-án 1008. eln. szám alatt kelt leirata, mellyel a miniszter a státus igazgatótanácsának beállítását az 1867-iki királyi engedély alapján jóváhagyólag tudomásul vette és helybenhagyta, hogy a státus az összes ügyeket, amelyek a Catolica Commissio ügykörébe tartoztak, az igazgatótanáccsal intéztesse. (Bochkor 226.)

Az erdélyi róm. kath. státust megerősítette még az 1868. évi XLIII. t.-c. amelyben az egyesült országgyűlés kimondotta, hogy Erdély törvényei, amelyek a vallások önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét biztosítják, sértetlenül fentartatnak.

Mi volt az a Catolica Commissio, amelyet a fennjelzett 1867-ik évi királyi irat megszüntetett, átruházva annak ügykörét a katolikus státusra? Mária Terézia királyné létesítette e Commissiot 1767-ben az erdélyi Gubernium mellett a katolikus vallási és közoktatásügyek intézésére. Ez a Commissio kizárólag katolikus férfiakból állt, függetlenül működött a Guberniumtól. Elnöke a Gubernátor volt, vagy ha a Gubernátor nem volt katolikus vallású, akkor a Gubernium valamelyik katolikus vallású tanácsosa, igen sokszor az erdélyi püspök, aki a Commissionak állandó tagja volt.

A Catolica Commissio feladata azon egyh. vagyon kezelése volt, melyet, mint a Portugáliából

kiüzött jezsuiták vagyonát, Mária Terézia megszerzett s az erdélyi kath. egyházmegyének adományozott. A jezsuitarend eltörlése után az erdélyi jezsuiták vagyonának a kezelése is a Catolica Commissiora szállt. A Catolica Commissio szervezetét 1849-ig megtartotta. Működése 1861-ig szünetelt, 1868-ban pedig végkép megszűnt.

E Catolica Commissionak tehát, habár nagy szerepe volt mintegy 80 éven át a katolikus iskolai, nevelési és egyházi vagyon intézésében, a katolikus önkormányzattal szemben jogtörténelmi jelentősége nincs. A Mária Terézia alatt fokozottabban működő osztrák központosító rendszer abszolutista intézménye volt. Az erdélyi római katolikus státus e Commissio létezését nem tekintette törvényesnek, mivel nem országgyűlési végzésen és nem törvényes formák között alapult. Az önkormányzat, illetve státus azért továbbra is állott, üléseit, miként láttuk, ezen évtizedekben is megtartotta és álhatalosan küzdött a Commissio megszüntetése érdekében. De bármikép is gondolkodjunk a Catolica Commissio természetéről, kétségtelen, hogy kizárólag katolikus intézmény volt a katolikus vagyon kezelésére s ennélfogva már összeállításában és létezésében megdönthetetlen bizonyíték a katolikus tanulmányi, nevelési és templomi alapok katolikus jellege mellett.

Miként fenn jeleztük, a katolikus autonómia 1866-tól kezdődőleg a jóváhagyott szabályzatok alapján működik. Es pedig 1873 óta, alig egy-két év kivételével, minden évben tartott közgyűlést s működésében semmi oldalról sem zavarták egésznapijainkig — 56 éven át. Politikával, vagy az egyház nevelési és iskolai ügyein kívül egyébbel

sohasem foglalkozott. Ezen ügyekkel is, amelyekhez hozzászámítandó még a templomok, plébániák javítása, építése, kizárólag tanügyi szempontból foglalkozott minden politikai célzat kizárásával. Ennek az automóniának az idők folyamán magyar részről is voltak ellenségei, de soha senki a státusnak politizálást a szemére nem vethetett. Az autonómia a korábbi századokban az abszolutizmus centralista politikájától szenvedett nyomást, amely II. József idejében pl. nem annyira az önkormányzat ellen irányult, hanem általában nyomás volt az egész katolicizmussal s különösen annak szerzetesi intézményeivel szemben. Ujkori ellenfelei két irányzathoz tartoztak: vagy általános iskolai államosítást akartak s ezeknek támadásai az autonómiát csak közvetve, az iskolákon keresztül az iskolákért érintették, vagy pedig korlátozni igyekeztek az autonómiát, hogy az állami mindenhatóság elveinek szolgálatában az egyházat állami gyámkodás alá helyezték. Ezen áramlatokkal szemben a törvények és az évszázados hagyományokra támaszkodó önkormányzat változatlanul megővta a maga szervezetét és egyházi intézményeit anélkül, hogy a politikai küzdelmekbe belevetkezett, vagy a váltakozó politikai rendszerek szolgálatába szegődött volna.

Ennek lehetőségét is kizárja Szervezeti Szabályzata és összetétele. A Szervezeti Szabályzat szerint tagjai a katolikus főbb tisztviselők is, hiszen az egész erdélyi püspöki megyét kell, hogy képviselje, tehát a katolikus vallásu vezető férfiakat nem szabadott kizárni. Ez a körülmény a román állam szempontjából is előnyös lehet és pedig annál inkább, minél több katolikus honpolgár jut be a közhivatalok vezető állásaiba. A gerincét

a státusi szervezetnek mégis választott státusgyűlési tagok képezik. Tagja ugyanis a státusgyűlésnek minden espereskerület két világi és egy egyházi képviselője, a nagyobb egyházközségek világi képviselői, a kerületi főesperesek, a teológiai tanárok és a szentszéki tanácsosok, a gimnáziumok választott képviselői és a fiúnevelőintézetek régensei, elnöke pedig és lelke a mindenkori püspök. Összetétele tehát amily demokratikus s magába öleli a hívők összességének képviseletét, ép annyira egyházas is. Politikát erőszakkal sem lehet bevenni. Az a feltevés tehát, mintha a politikai magyarságnak egyházi megszervezése volna vagy lehetne, valóban üres fantom és beteges képzelődés. Az igaz, hogy a hivek 99 százaléka az erdélyi püspöki megyében magyarajku s így az önkormányzat intézményei magyar nyelvűek és a státusgyűlés tagjai magyarajkuak, de ez tán mégsem oly nagy bűn, amiért üldözni, vagy pláne megsemmisíteni szabadna. A más nemzetiség különben emellett is arányának megfelelően érvényesül. Ma például a szebeni egyházat és espereskerületet két németajku hívő képviseli a státusgyűléseken.

E szervezet, ösiségénél fogva s mint az erdélyi püspöki megye egyházi szervezetének elválaszthatatlan kiegészítő része, jogosan illeszkedett be a román impérium által teremtett új helyzetbe is. E szervezetnek háborítatlanságát a vallással s a vallás szabad gyakorlatával együtt biztosította az 1919. évi Decret legei I. Art. azáltal, hogy az Erdélyre nézve fennálló ősi törvényeket és törvényes szokásokat fenntartotta. Az évi státusgyűlések azóta is nyilvánosan tartottak meg, azoknak iratai és jelentései, valamint tárgyalási jegyző-

könyvei nyomtatásban megjelentek, a státusgyűlések ősi szokásához hiven üdvözölték Ferdinánd király Őfelségét, ahonnan válasz is érkezett. A státus igazgatótanácsa tanügyi kérdésekben állandó levelezést tart fenn, mint egyházmegyei autonóm iskolai főhatóság, a kormányhatóságokkal, onnan intézkedéseket, rendeleteket kap, működése tehát a legapróbb részletekig mindenki által látható módon a törvények és törvényes rendelkezések keretein belül megy végbe. Ezek szerint legnagyobb tisztelettel bár, de a leghatározottabban visszautasítjuk azt a gondolatot, mintha az erdélyi római katolikus státus törvényes jogalap nélkül, vagy a román állam érdekei ellenére működne.

Mi tudjuk, — s erre nézve lelkiismeretünk Isten és emberek előtt megnyugtató — hogy lojálisan, a fennálló törvények szellemében, beleilleszkedtünk az új államrendbe, annak kultúráján fáradsunk, jólétének előmozdításán munkálkodunk s egyetlen óhajunk az, hogy hagyjanak minket évszázados jogaink alapján békében munkálkodni. Az ellenünk irányuló izgatásokat vallásellenes izgatásnak kell tekintenünk, mert nem láthatunk bennük mást, csupán vallásunk szabad gyakorlásától elválaszthatatlan szervezetünk tönkretételére s ezzel vallásunk legyöngyítésére irányuló törekvést.

Az erdélyi önkormányzati szervezetet, ha nem volna meg, szerveznünk kellene az egyetemes egyházi törvények rendelkezései miatt is. Az új Codex Juris Canonici ugyanis, a régi egyházi törvények felújításával, 1519—1923. Canonjaiban elrendeli az egyház anyagi javainak adminisztrálása szempontjából püspökmegyei vegyestanácsok szervezését. Ugyanez a státus, vagyis az egyetemes egyház által előírt, annak szelleme szerint

dolgozó szervezet. Érthető tehát, ha az évi státusgyűlések a pápa őszentségét állandóan üdvözölték s a mindenkori pápa minden egyes alkalommal a státusgyűlés működésére áldását küldötte.

Ez a szervezet minden püspöki megyében külön-külön létesítendő s az így létesített püspökmegyei szervezetek országos kapcsolatba léphetnek egymással, de az egyes püspökmegyei vegyes tanácsok — így az erdélyi katolikus státus — az egyház törvényei értelmében érintetlenek.

Nem részletezzük ezuttal, csak rámutatunk, hogy a gyulafehérvári határozatok III/2. pontja szerint az összes hitfelekezeteket az autonomia joga illeti meg, az 1919. évi december hó 9-én aláírt kisebbségi egyezmény pedig a 9. cikk szerint a vallási kisebbségeknek biztosítja vallási, szociális intézményeiket, iskoláikat és nevelőintézteiket.

E határozatokat, illetve szerződéseket Románia törvényhozásilag magáévá tette.

II.

Az erdélyi római katolikus tanulmányi alap.

Az erdélyi római katolikus püspöki megye, illetve római katolikus státus vagyonához tartozik, egyéb alapok mellett, az erdélyi római katolikus tanulmányi alap is. Az erdélyi önkormányzat iskoláinak, főleg középiskoláinak fentartására a tanulmányi alap (fundus studiorum) szolgál. A tanulmányi alapot tevő vagyon kizárólag a katolikusok tulajdona, amint azt a vagyon kelet-

kezése, kezelésének módja kétséget kizáróan igazolta mindenkor.

Az erdélyi római katolikus tanulmányi alap legfőbb részét a kolozsmonostori uradalom teszi, az alapnak mai állománya ezen birtok takarékos és okszerű gyümölcsöztetéséből s egyes jötevők (pld. Apor István nagy alapítványa, Kovács Miklós püspök alapítványa) jótékony adakozásaiból keletkezett.

A kolozsmonostori birtok eredeti tulajdonosa a kolozsmonostori benedekrendi apátság volt. A birtoknak részeit képezték a kolozsmonostorin kívül még Bács, Jegenye, Kajántó, Bogártelke, Tiburc nevű birtokok is. A reformáció kezdetével e birtok sorsa is válságossá lett. Hullámozott az egyik kézből a másikba, úgy, mint egyáltalán ebben az időben minden egyházi tulajdon. Az állam vagy lefoglalta, vagy visszaadta a tulajdonos egyháznak, ahogy a hatalom birtokosai változtak.

Tulajdonjogi szempontból mégis döntő jelentőségű Báthory István erdélyi fejedelem intézkedése, aki ezen egyházi birtokot 1581-ben eredeti rendeltetésének adta vissza, a betelepített jezsuitáknak adományozva, a birtokhoz tartozó többi részekkel együtt, melyeket saját pénzén vásárolt vissza (*propriis nostris sumptibus*). (Veres Endre: *Fontes rerum Tans.* I. 130—131.) Az adományozási okiratban nyoma sincs annak, hogy az állam a birtokokra igényt tart. Másik fontos jogtörténelmi tény az 1693. évi Lipót-féle pótdiploma 2-ik pontjának rendelkezése. Ennek értelmében az óvári templom és iskola a katolikusoknak visszaadatott, a monostori birtok 15.000 fronton a protestánsok hozzájárulásával egyesek adományából visszavásároltatott s iskolai s egyházi célra a

katholikusoknak örökjogon átadatott. (Szász Károly: Sylloge tractatum 390.)

Végül perdöntő az 1744. évi augusztus 7-én megerősített országgyűlési végzés. E végzés a monostori visszavásárolt birtokokat az összes birtokrészekkel együtt, amelyek a kolozsmonostori uradalomhoz tartoztak, a fiskus jószágok sorából törölte s az időközben újból bejött jezsuitáknak adta. (Lásd az Erdélyi Múzeum levéltárában őrzött egykori másolatot, az Eszterházy—Mikó levéltár töredékei között.)

Ezentul az államkincstár a kolozsmonostori uradalomra tulajdonjogi igényt nem támasztott, még akkor sem, amikor a jezsuitarend eltörlése után az államkincstár a birtokot időközönként ideiglenesen kezelte.

Igen fontos e tekintetben magának a kincstárnak eljárása. Az erdélyi kincstárnokság 1796-ban megbizta Cserey János erdélyi kincstári jogügyi igazgatót, hogy a tanulmányi alap, a kolozsmonostori uradalom, a jezsuita vagyon természetére nézve terjesszen elő jogi véleményt. Cserey kutatásait az összes hivatalos irások tanulmányozásával végezte és a katolikusok birtokjogát fényesen igazolva találta 1797. június 24-ről kelt hivatalos munkálatában. A kincstárnokság a véleményt 1798. május 29-én magáévá tette, a felség elé terjesztette, ahonnan az erdélyi főkormányshozhoz visszakérült. A főkormányshoz 1799. január 10-én 1847. L. 73. szám alatt az ügyet újból letárgyalta s el is fogadta, minek eredménye az lett, hogy az uradalomnak kezelése is az egyházmegyére és pedig az erdélyi püspökre bízott, (L. Bochkor: i. m. 573, 1.)

Miként fennebb láttuk, az erdélyi római katho-

likus státus 1866-ban Szervezeti Szabályzatot kapott s a katolikus vagyoni fölöt, tehát a katolikus tanulmányi alap fölötti rendelkezés is véglegesen az önkormányzat hatáskörébe került.

A jogtörténet kutatója előtt a fennebbiek után egy percig sem kétes, hogy az erdélyi katolikus tanulmányi alap, illetve annak alapját képező biratokok eredetükben katolikusok voltak s az időviszontagságok minden változása mellett katolikus tulajdont képeztek az elmúlt mintegy 500 esztendő alatt, habár a hatalom időközönként rá is tette kezét s habár a vagyoni kezelése a végleges önkormányzati kezelés előtt különböző módokon, sokszor állami közegek által történt is. E vagyoni katolikus volt eredetében, rendeltetésében, felhasználásában.

De mit szól ehhez a telekkönyv ?

A kérdésbe e ponton már belekapcsolódik az ugynevezett akadémiai templom ügye is. A templommal azonban később foglalkozunk. E helyen csak a templomtelekkel kapcsolatos sekrestyési lakásra térünk ki. Kitérünk azért, mert az ezt biztosító 1829. évi szerződés, valamint e szerződés alapján 1875. évi március 10-én fogantatott telekkönyvi bejegyzés perdöntő adatokat tartalmaz a tanulmányi alap tulajdonjogára nézve. Különösen fontosak ezen adatok azokkal szemben, akik nem ismerve az erdélyi római katolikus státus, valamint a tulajdonát képező katolikus tanulmányi alapra vonatkozó kérdések összefüggését, jogi kapcsolatát, egyes meg nem értett, vagy rosszul értelmezett okirat nem szabatos kifejezését félremagyarázzák s azokból hamis következtetéseket vonnak le. Ily nem szabatos jogi megjelölés pld. ez az egyszerűen odavetett latin kifejezés : Fundus

studiorum. Aki nem tudja, hogy Erdélyben van egy fundus studiorum, amely teljesen különbözik a szorosán vett magyarországi tanulmányi alaptól, az természetesen azt sem tudhatja, hogy ez az alap kizárólag katolikus alap, mely miként fenn ismertettük, a kolozsmonostori római katolikus birtokból és más erdélyi róm. katolikus alapítványokból (így Kovács Miklós egykori erdélyi püspök 37.000 forintos adományából) keletkezett s soha semmiféle kapcsolatban nem állott az ugynevezett magyar tanulmányi alappal. Nyilván a magyar tanulmányi alapra és nem az erdélyi római katolikus tanulmányi alapra vonatkozik dr. Dárdai Sándornak 1898-ban a nagy magyar jogi lexikon első kötetében megjelent közleménye a tanulmányi alapról, melyre a Patria cikke hivatkozik, azért, hogy bizonyítsa az erdélyi katolikus tanulmányi alap állami jellegét. Bizony, dacára minden Dárdainak, nem állami, hanem katolikus vagyon ez a mi erdélyi tanulmányi alapunk. A magyar tanulmányi alapra, mivel nem tartozik reánk, nem terjeszkedünk ki, de az igazság érdekében mégis megjegyezzük, hogy a magyar vallás- és tanulmányi alapok katolikus jellegét legalább is oly tekintélyes jogi kapacitások vitatják, amintő a jó Dárdai Sándor. Tény az, hogy a magyar vallás- és tanulmányi alap is inkább római katolikus vagyonnak, mint állami vagyonnak tekintetik.

De visszatérve az erdélyi róm. katolikus tanulmányi alaphoz, mit bizonyít ennek jellegére vonatkozólag az 1829. évi szerződés? E szerződés bevezetésében elmondja, hogy az akadémiai templom szomszédságában két épületet telkével együtt, mely ezelőtt a jezsuitáké volt s azután a tanulmányi alap tulajdonába ment át, a Catolica

Comissio és az erdélyi püspök, mint az alap képviselői, öfelsége hozzájárulásával, már 1826-ban felajánlották az erdélyi provinciának. Elmondja azután, hogy ezen provinciának (az államnak) képviselő a tanulmányi alap képviselőivel ezennel szerződésre lépnek, melynek értelmében az alap a fennjelzett épületeket és telkét 60.894 Ft-ért eladja a provinciának örök áron. Végül kimondják szerződő felek, hogy bizonyos szolgalmi jogok azonban fenntartatnak a tanulmányi alap részére: és pedig díj nélkül való szabadszállás az új épület alsó részében az akadémiai templom sekrestyéjének, ugyancsak szállás a harangozónak, az udvaron keresztül átjárás a sekrestyéhez és kriptához, feljárát az új épület lépcsőin a templom kórusához, ugyanígy a templom tornyához stb.

A szerződést aláírták: egyfelől a provincia (az állam) képviselői, másfelől az eladó tanulmányi alap részéről ennek képviselői, és pedig Kovács Miklós erdélyi püspök, gróf Kornis János főkormányszéki alelnök és gróf Bánffy József főkormányszéki tanácsos, nyilván mint a Catolica Commissio megbízottjai, mely Commissio a katolikus vagyont s így a tanulmányi alapot is kezeli.

Jogász ember előtt egy percig sem lehet kétes, hogy a szerződésben jelzett fundus studiorum kizárólag katolikus alapot jelent, mivel a szerződés egész összeállítása, szelleme egy katolikus vagyon eladását tartalmazza. Különben mi köze volna egy állami alapnak a sekrestyéhez s miért tartana fenn szabadalmat az ő részére, miért képviselné ez alapot az erdélyi püspök és a Catolica Commissio s egyáltalán miért kellene, ha az alap állami vagyon volna, annak az állammal szerződést kötnie?

Még ha valaki ezután is vitatni akarná, hogy a fundus studiorum, a melyről itt szó van, nem katolikus, hanem állami alap, annak illúzióját eloszlatja a kolozsvári 735. számú telekkönyvben foglalt telekkönyvi bejegyzés. E telekkönyvi bejegyzés az állam tulajdonába átment fentjelzett telekre és házakra vonatkozik s a tulajdoni lapon a következőket tartalmazza :

„Érkezett 1875 márc. 10. 750. sz. a. Az erd. tanulmányi alap (szóról-szóra fordítva a szerződésből a „fundus studiorum“ kifejezés), mint eladó, s az erdélyi három nemzet képviselői mint vevők között Kolozsvárt 1829. november 29-én létrejött adás-vevési szerződés s a közalapítványi királyi igazgatóság által 1874 december 20-án 1049. sz. a. kiadott bekebelezési engedély alapján a szerződés 2-ik pontjában a), b), c), d), e), f) alatt kikötött szolgálmi s a 4-ik pontban kikötött elővásárlási jog 2—1 rend és 54/1, 54/2 hr. sz. ingatlanokra az erdélyi római katolikus tanulmányi alap javára bekebeleztetik.“

Tehát a szerződésből a telekkönyvi bejegyzésbe szószerinti fordításban átvett „fundus studiorum“ nem más, mint ugyanezen telekkönyvi bejegyzés szerint az erdélyi római katolikus tanulmányi alap.

Ez a telekkönyvi bejegyzés nem létesített valami új alapot az erd. róm. kath. tanulmányi alap megjelöléssel, sem új jogcímet nem alkotott, hanem a szerződésben foglalt, félremagyarázhatatlan jellegét a tanulmányi alapnak szabatosan kifejezte. A fundus studiorum az okiratokban mindeütt, ahol az erdélyi tanulmányi alapokkal kapcsolatban előfordul, az erdélyi római kath. tanulmányi alapot jelenti, amint azt az okiratok tartalmából,

szelleméből bizonyossággal meg lehet állapítani. Ez a telekkönyvi-bejegyzés tehát ép úgy a régi jogcimen alapul, mint a későbbi csaknem összes hivatalos kormányiratok, melyek az erdélyi tanulmányi alapot kifejezetten erdélyi római katolikus tanulmányi alapnak nevezik. pld. a magyar királyi belügyminiszternek 1873. évi augusztus 15-én 2633 eln. szám a. kelt leirata, mely a fenti szerződés hiteles másolatát küldi meg az erdélyi róm. kath. státus igazgatótanácsának. (Lásd továbbá a közalapítványi igazgatóság 6797—1914 sz. iratát.)

Még csak azt jegyezzük meg, hogy abból a körülményből, hogy II. József alatt az erdélyi róm. katolikus tanulmányi alapot a császár beamterei lefoglalták s abból más egyházaknak és iskoláknak is járulékot utalványoztak, ezen 500 éves, eredetileg is katolikus vagyon ellen jogi érvet meríteni valóban nem lehet. A fennköltén gondolkodó császár intencióit kormányzó közegei nem értették meg s szándékait oly rendelkezésekkel gondolták keresztülvihetőnek, amelyeket a császár élete végén, amint ismeretes, látva azoknak végzetes következményeit, kénytelen volt egy tollvonással hatályon kívül helyezni.

Az alapra vonatkozó történelmi és jogi adatok egybevetésének eredményeképp, tehát le kell szögeznünk a következőket:

a) ez az alap eredetileg a kolozsmonostori alapítványi birtokokból létesült; b) e birtokokat, melyeknek egyrésze hajdan, a reformáció előtt a monostori Bencés-apátságé volt, Báthory István, miután a többi részét saját pénzen megvásárolta, örök alapítványképp a római katolikus egyháznak adományozta az erdélyi római katolikus ifjúság nevelésére és a katolikus hitélet előmozdítására;

c) a katolikusok e birtokokat, melyek a tanulmányi alap gyökerét képezik s amelyeket az erdélyi protestáns fejedelmek idején elvettek tőlük, 1695-ben készpénzzel visszavásárolták; d) az alap növekedett más tekintélyes római katolikus alapítványokkal, így altorjai báró Apor István nagy alapítványával, Kovács Miklós erdélyi püspök 37.000 frtos alapítványával, továbbá évszázadok alatt a hivek kisebb-nagyobb alapítványai; megmaradt és gyarapodott az erdélyi katolikus státus gondossága, takarékos gazdálkodása folytán; e) az állam ugyan többször rátette a kezét e vagyonra, de azután mindig visszaadta s 1744-ben az országgyűlés határozata folytán a kincstári birtokok sorából végkép töröltetett; f) korábbi és későbbi okmányokból jogi bizonyossággal kidomborodik az alap római katolikus jellege; g) ezeknél fogva ez az alap nem állami, hanem elvitázhatatlanul római katolikus alap, melytől az erdélyi római katolikusokat jogosan megfosztani nem lehet.

Az erdélyi püspöki megye hiveinek száma az 1910. évi adatok szerint 377.129 volt. A tanulmányi alap e lélekszámhoz viszonyítva igen kicsiny, messze alatta áll az egyházmegye kulturszükségeinek; emiatt középiskolai tanáraink fizetésének kiegészítésére a magyar államtól állandó évi államsegélyt kellett kérnünk.

S végül mindenkép bizonyos, hogy az erdélyi katolikus tanulmányi alap, ha multjához kétség férne is, amint tényleg nem fér kétség, 1867 óta zavartalanul tulajdonát képezi az erdélyi római katolikus önkormányzatba tömörült erdélyi katolikusoknak. Ha tehát van jogos tulajdon a világon, amely minden irányban tiszteletet parancsol, akkor az erdélyi római katolikus státus tanulmányi alapja ilyen.

III.

A kolozsvári akadémiai templom.

Hogy állunk az ugynevezett akadémiai templommal? E templom az erdélyi római katolikusoké s telekkönyvileg az erdélyi római katolikus státus nevén áll. Épült az erdélyi római katolikus tanulmányi alap telkén, mely telket a jezsuiták vásárolták a hivek által gyűjtött összegen, az iskola pénzén s a tartományi pénztár némi segélyén. (Főgimn. értesítő 1897—98.) A telek 1898-ban a római katolikus státus ösztöndíj alapja címére jegyeztetett át, tehát ugyanaz a tulajdonos, — az erdélyi római katolikus egyház — maradt ezen átjegyzés után is a tulajdonos, amely azelőtt annak tulajdonosa volt. A különbség az előbbi és utóbbi cím között jogilag csak abban van, hogy azelőtt az erdélyi római katolikusok tanulmányi alapja, most pedig ugyanezen katolikusok ösztöndíj alapja, vagyis nevelési alapja címén áll. A katolikus és önkormányzati jellegben semmi változás nem történt.

Építették a templomot a jezsuiták 1719-1724. években. A templom az erdélyi római katolikusok költségén épült. Igazolják ezt a következő adatok. 1727. augusztus 2-án Sigray András kolozsvári jezsuita rektor arra kéri fel a római katolikus státus tagjait, mint akiknek költségén épült fel „monumentális bazilikájuk“, hogy jelöljék ki és közzöljék vele azt a napot, melyet az ujonnan elkészült templom ünnepélyes felavatására legalkalmasabbnak tartanak (Jakab Elek országos levéltárnoknak 1890-ben dr. Temesvári János történetíró-

hoz intézett leveléből.) 1724. augusztus 11-én a római katolikus státus az erdélyi udvari kancellária útján jelenti III. Károly királynak, hogy az „Academicum Societatis Jesu templum, in libera regiaque civitate Claudiopolitana propriis nostris obolis erectum“ f. é. szeptember 10-én fog ünnepélyesen felavattatni. (Országos levéltár, erdélyi udv. kanc. oszt. 1724. évi iratai.) Vagyis az oklevél szerint a jezsuiták akadémiai temploma az erdélyi római katolikus státus tagjainak költségén épült.

A templom mellett épült a jezsuiták társháza s ugyanott az ő akadémiajuk, melynek növendékei e templomot látogatták; innen az akadémiai templom név.

Miként fennebb részletesen ismertettük, az erdélyi római katolikus tanulmányi alap a telket 1829-ben az államnak eladta. Az állam a vétellel bebizonyította, hogy a telket nem tekinti magáénak, még csak próbát sem tett arra, hogy ilyen jogot magának biztosítson. Ezen eladott telken áll, mint ismeretes, a mai kolozsvári Tudomány Egyetem.

A templom telke az eladott telektől már 1829-ben a fennismertetett szerződéssel különszakított s a 70-es évek elején feljegyeztetett telekkönyvileg is. A telekkönyvi bejegyzésbe ekkor felületességéből egy kis hiba csuszott be, t. i. „országos római katolikus tanulmányi alap“ címén jegyeztetett fel, „erdélyi róm. kath. tanulmányi alap“ helyett. E kettő azonban jelen esetben mindenki előtt, aki a dolgokkal tisztában van, egyet jelent s az eltérés tulajdonjogi szempontból semmi jelentőséggel nem bír. Éppen a felületesség helyesbitése végett s jogi precizitás szempontjából

is indokolt volt 1898-ban a telekkönyvi bejegyzést helyesbiteni a fent ismertett módon. Ez semmi tulajdonjogi változást nem jelentett. Sem az illetékes hatóságok, sem a kormány-közegek szót se szóllottak ellene, holott, ha az állam érdekeit sértette volna, vagy pláne az államtól vett volna el valamit e bejegyzés, feltétlenül nyomban lépéseket tettek volna ellene. E telekkönyvi helyesbítés ugyanis a hatóságok, nevezetesen a kincstári jogügyi igazgatóság tudtával történt.

Az események minden ismerője jól tudja, hogy a magyar állam senkinek a kedvéért egy barázdát sem engedett el a maga tulajdonából. Tehát privilégiumokat, vagy kegyeket nem kaphatott tőle a katolikus egyház se.

Immár idestova 200 esztendeje áll az akadémiai templom a tanuló ifjuság és a hívő nép lelki szükségleteinek kielégítésére. Hány ezer lélekből szállt fel hő ima a Teremtőhöz, az Ur szolgálói mennyien és mennyiszor könyörögtek benne a népek boldogságáért és békességéért, hányszor hangzott el ott a szószékről Krisztus evangéliuma „szeresd felebarátodat, mint önmagadat“ és „arról ismernek meg titeket, hogy tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást!“ S 200 esztendő múlva a béke és imádság hajlékát különös zaj hangjai verik lel, hangok, melyek erőszakosan követelik: veteres migrate coloni, távozzatok innen régi imádkozók, számotokra itt többé nincs hely, ez a hely a mienk, mert azt akarjuk, hogy a mienk legyen!

IV.

A piarista főgimnázium.

Az erdélyi római katolikus státus kolozsvári főgimnáziuma ősi tanintézet, meg volt már 1579-ben. A jelenlegi épületet az erdélyi római katolikus tanulmányi alap építette 1821-ben I. Ferenc idejében, miként felirata is mutatja. A feliraton „lyceum regium“ cím áll a király iránti tiszteletből, de az is ott áll, hogy „e reditibus fundi studii catholici“, vagyis az erdélyi római katolikus tanulmányi alap jövedelmén épült.

A „királyi“ elnevezésből azt következtetni, hogy a gimnázium állami intézmény, sem történelmileg, sem jogilag nem indokolt, sem a tényeknek nem felel meg. Ez legfőleg csak utalás arra, hogy a magyar apostoli király a katolikus egyház kegyura volt Magyarországon.

Az épület építésére az erdélyi római katolikus tanulmányi alap 40.000 frtot fordított, melyet kölcsön vett fel s azután a kolozsmonostori katolikus tanulmányi birtok jövedelméből visszatérített. (Lásd a Catolica Commissio 1820. évi október 26-án 10.423. L. 410. sz. jegyzőkönyvi határozatát.) Az építkezés a rendelkezésre álló okiratok szerint ennyibe került. Ha az építkezéshez esetleg mások is járultak segéllyel vagy adakozással, ez vajmi kevés lehetett, szemben a tanulmányi alap költségeivel.

Minthogy a gimnázium az erdélyi róm. kath. Státus tanulmányi alapja telkén, ezen alap költségén épült, feleslegesnek tartjuk a gimnázium feltétlen katolikus jellegének bővebb fejtegetésébe bocsátkozni. Csupán utalunk előző fejtegetéseinkre,

melyekkel okiratszerűen igazoltuk, hogy a tulajdonos tanulmányi alap az erdélyi püspöki megye, illetve az erdélyi róm. kath. Státus elvitathatatlan tulajdonát képezi. A gimnázium tehát, amely a katolikus alap telkén, katolikus alapítványi pénzen épült, szintén csak katolikus lehet. Nem is volt soha, egy percre se más, mint katolikus.

A gimnázium birtokjoga soha vita tárgyát nem képezte. Az állam se támasztott reá soha igényt.

Az intézetben a piarista rend tanárai tanítanak, a státussal fennálló szerződéses viszony alapján. Az intézet tanárainak pedagógiai és erkölcsi működése mellett főleg az apológiát tartani. Mellettük szól az évszázados tény, hogy Erdély tanulni vágyó ifjúsága szíves fogadtatást talált mindig a vezetésük alatt álló intézetekben. Szívesen felkeresték nemcsak római katolikusok s nemcsak magyarok, hanem románok is. Volt idő, amikor görög keleti és görög katolikus románok többen voltak, mint a római katolikusok. Ez a tény maga szól önmaga mellett. Ékebben beszél minden mesterségesen és célzatosan összeállított statisztikánál. A világon semmi sem könnyebb, mint évtizedekre visszamenőleg tendenciózusan összeállítani statisztikát, amellyel halálos ítéletet mondhatok a legtisztességesebb ember, vagy intézmény felett is.

Gondolkodó ember nyugodt megfontolással elhiheti-e, hogy a piarista gimnáziumot állandóan felkeressék román tanulók, ha a piaristák románellenes, vagy a románokat elmagyarosító rendszert követtek volna? Beszéljenek helyettünk azok a kiváló, vezető román férfiak, akik közvetlenül szemtanúi voltak a piarista nevelésnek. A román

politika és a román társadalom legexponáltabb vezető emberei között még ma is sokan vannak olyanok, akik a piarista gimnáziumból kerültek ki. Vajjon ezek román nemzeti érzésükkel mögöttese maradnak a többieknek? A multban nem kisebb ember, mint Lázár György, Avram Jancu a kolozsvári piarista gimnáziumban tanultak. Lázár György jeles tanuló volt s nem magyarnak, hanem román-nak van bejegyezve.

A Patria kiszínezett statisztikájának szétszedésével nem foglalkozunk. Aki a kákán is csomót keres és szándékosan akar felfedezni a multban akár való, akár képzelt hibákat, azzal szemben kárbavesztett munka volna minden fáradozás. Még csak arra sem térünk ki, hogy bizonyos időkben régebben a statisztikai adatok összeállításakor a nemzetiség megállapítása nem vallás szerint történt, hanem a szülők bemondata alapján. Azt sem fejtegetjük bővebben, hogy a román tanulók tulajdonképp részének szülői papok, tanítók, ügyvédek s az intelligens vezető osztályhoz tartozó oly egyének voltak, akiket bizonyára rágalom nélkül nem lehet azzal meggyanúsítani, hogy magyarnak vallották be gyermekeiket, holott ők románok voltak, vagy oly intézetbe adták volna gyermekeiket, ahol őket elnemzetietlenítésnek tették ki. Nem és ezerszer nem.

A piarista intézet mindig ismeretes volt tárgyalogosságáról és arról, hogy mindenkinek megbecsülte nemzetiségét, senkinek nemzeti érzését nem bántotta s ennek köszönhetette, hogy egészen az utolsó időkig különbség nélkül keresték fel románok is. A román tanulók állítólagos fogyó statisztikája egészen más körülményeknek a folyamánya, amelyekről sem a piaristák, sem az er-

déli római katolikus státus nem tehet. Ezek nem tartoznak ide, nem foglalkozunk vele. Szilárdan meg vagyunk győződve, hogy a lehiggadó történelem a piarista gimnáziumnak fényes elégtételt fog szolgáltatni.

Nem tagadhatjuk meg mégis magunktól azt a kuriozumot, hogy ide ne iktassunk egy furcsaságot a humor kedvéért is. Egy időben, nem is olyan régen, a székely tanulókat azzal riasztották a piarista gimnáziumtól, hogy a piaristák nem jó magyarok, inkább a román, vagy német származásuaknak kedveznek, székely fiú tehát ne menjen a piarista gimnáziumba.

Az igazság az, hogy a piaristák nem adtak privilégiumot sem egyiknek, sem másiknak, hanem mentek a maguk jól átgondolt emberi és keresztényi kulturájuk útján. Hogy ez a kultúra a magyar államban nemcsak általános, hanem magyar is volt, e fölött most, a magyar impérium megszűntével sem lehet csodálkozni. Amily hűek voltak a magyar államhoz, oly becsületesen beleilleszkedtek az új helyzetbe s hűek lesznek a román államhoz is.

V.

A kolozsvári Szt. Mihály-templom.

Még csak a Szt. Mihály-templomra térünk ki röviden.

A kolozsvári Szt. Mihály-templom a kolozsvári egyházközség tulajdona, vagyis nem az egész erdélyi katolicizmus közös vagyona, hanem szorosan vett egyházközségi tulajdon. Az egyházmegyében ugyanis az egyes egyházközségeknek meg van

a saját nagyobb vagy kisebb vagyonuk, amelyet főpásztori felügyelet és ellenőrzés mellett az egyházközség tanácsa gondoz, kezel, a plébános elnöklete alatt.

A kolozsvári Szt. Mihály-templom keletkezésének idejét pontosan meghatározni nem lehet: az okmányok a sokféle gazda kezén elkallódtak. 1400-ban IX. Bonifác pápa bullája bucsut engedélyez mindazoknak, akik a régóta épülő templom befejezését elősegítik, Zsigmond 1414-ben visegrádi fogsága után annyit ad, hogy befejezhetők az építkezések. 1422-ben György püspök a felállítandó oltárok fölött mondandó szentmise fölött rendelkezik.

Izabella királyné távozásával, Martinuzzi halálával 1551. után a lutheránusok annyira megszorodtak és oly szabad kezet nyertek, hogy a templom a kezükbe került. Petrovics Péter királyi helytartó az oltárokat és a szentképeket eltávolította.

A lutheránusok tanát 1540-ben vette fel Heltai Gáspár kolozsvári plébános, Omlási egyházi tanító és Bakacsi Gáspár iskolaigazgató-tanító példájára Kolozsvár. A megmaradt katolikusok plébánosa Adorján volt, a templom 1551-ig katolikusoké maradt.

1566-ban János Zsigmond az unitáriusoknak adja. „1566-ban visszajövé a gyulafehérvári egyházgyűlésről, Dávid Ferenc, a kedvelt szónokot vállain vivé a piaci nagy szentegyház termeibe, amely addig a lutheránusoké volt és egész Kolozsvár unitaria vallásra mene átal . . .”

1603-ban Kolozsvár kiűzte a jezsuitákat és Básta közeledésének hírére visszahívta őket. Básta 1603. IX. 29-én, Szt. Mihály napján, a jezsuitáknak adja a templomot, akik azonban csak 1604.

március végéig tarthatták azt meg, mert Básta végleges távozásával az unitáriusok visszaveszik és 1716-ig zavartalanul birják. Ez idő alatt a templom háromszor égett le, utoljára 1697-ben.

1716. II. 31. gróf Steinle tábornok a templomot a katolikusoknak visszaadja.

A templom építéséhez hozzáfogtak állítólag már II. Géza idejében (1141—1161.) 1150-ben, mikor a király a Rajna mentéről hozott települöket. „Beköltözők“ „Insassen“ volt a nevük, tehát semmi közük a szászokhoz.

Mit igazolnak e történelmi adatok? Hogy a Szt. Mihály-templom építésére a pápa gyűjtést rendeztetett, hogy Zsigmond király uralkodása alatt épült s a király maga is hozzájárult visegrádi fogsága után annak építéséhez, de hogy pénzt adott-e és mennyit, azt nem tudhatni. Zsigmond akkori korlátolt viszonyai között alig adhatott jelentékeny hozzájárulást s semmi bizonyíték arra, hogy országos javakból utalt volna ki valamit. Nem is utalhatott, mivel akkor nem voltak oly országos javak. Igazolják ez adatok, hogy az eredetileg katolikus templom kezdettől fogva 137 éven át volt katolikus kézen, 137 év múlva a hivek vallásukat változtatván, protestáns templom lett s maradt mintegy 150 éven át, de 1716 óta visszaadott a katolikusoknak s azóta 200 év alatt változatlanul katolikus templom.

A cikk a bizanci Sofia-templomnak török mecsetté átalakítását, katolikus templomoknak protestáns kézre jutását, vagy megfordítva, történelmi praecedensekül hozza fel annak igazolásául, hogy az új hatalom a maga tetszése szerint rendezkedett be vallásilag is, amikor valahol egy régi hatalom helyét elfoglalta. A török hódításra s az

izlamnak e hódítás nyomán erőszakos térfoglalására hivatkozni ma, a XX. században és keresztények között talán még sem szerencsés hivatkozás.

Ép oly kevéssé találó analogia az európai vallási hullámmzások alatti eseményeket felhozni. Ismeretes dolog ugyanis, hogy a templomok és intézmények ezekben az időkben jórészt nem egyik népről a másikra mentek át, hanem ha a nép hagyta előző vallását, magával vitte az új vallásra templomát papjaival együtt, akik a vallásváltozás élén állottak. Így történt ez a kolozsvári Szt. Mihály-templommal is. Mikor Steinle generális visszaadta a katolikusoknak, amit a cikk hangulat-keltés okából oly romantikus mezbe öltöztet, igazában csak eredeti tulajdonosainak adta vissza, akik azt építették.

Avagy most, évszázadok után visszatérjünk a „cuius regio, illius religio“, „kié az ország, azé a vallás“ korszakára? Vagy tán pusztuljunk innen azért, mert ebben az országban kisebbségbe jutottunk? Ez a többségi elv furcsa következményeket vonna maga után. Maga után vonhatná az állam tönkrejutását.

Mi történné ezen elv alapján, ha például az Európának kétharmadát lefoglaló szláv gyűrű összébbr kezdene szorulni? Mi itt a közepén, románok és magyarok, menthetetlenül elpusztulnánk a többi kisebbségekkel együtt. Szovjet-Oroszországban maga a széttörhetetlennek látszó ortodox egyház szétdarabolva hever a szovjet lábainál.

Ha a par excellence katolikus francia nemzet megengedte magának azt a kedvtelést, hogy a katolikus egyházat szekularizálja, szerzeteseit kizavarja, templomait elvegye, ebbe a vallásilag

egységes, ősi kulturájú, erőteljes ország nem pusztult ugyan bele, de neki sem vált előnyére. Kénytelen volt minden radikálizmusa mellett a templomokat visszaadni az egyháznak.

Romániában kulturharcot provokálni nagyon kétes kimenetelű vállalkozás. Ez egyenlő lenne a faji kisebbségek üldözésével, ami nem válhat az állam megerősödésére. A hatalom két élű kard, mellyel ha valaki jobbra-balra vagdalkozik, esetleg önmagát sebzi meg.

Tisztában vagyunk a minket ért támadás célzatával, mely minden bizonykodás dacára sem a tárgyilagos igazságot szolgálja, hanem kifejezetten intézményeink lerombolására tör, tehát kulturharcot akar. Nyugodtan nézünk minden tekintetben a jövő elé igazságunk tudatában, azon igazságnak tudatában, hogy mi erdélyi katolikusok intézményeinket szorgalommal s takarékossgal létesítettük, soha senkiét nem kívántuk el, nem törtünk sem a görögkeleti, sem a görögkatolikus egyház megbántására, tőlük sem a régmúltban, sem a közelmúltban nem kívántuk el templomaikat, iskoláikat, sem vagyonukat, amivel, dicséretükre legyen mondva, Szebenben, Brassóban, Balázsfalván és más helyeken elég tekintélyes mértékben rendelkeznek.

Bizunk a Mindenhatóban, hogy igazainkban meg fog védelmezni s bizunk a higgadtabb román közvéleményben is, hogy a mesterséges izgatások dacára józan belátásnak adva helyet, becsülettel szerzett jogainkban és javainkban nem fog háborgatni.

